

Jan Noordegraaf

Uit: Jan Noordegraaf, *Voorlopig verleden. Taalkundige plaatsbepalingen 1797-1960*. Münster: Nodus Publikationen 1997, 218--219. ISBN 3-89323-276-1.

VAN 'KOPPELWOORD' NAAR 'KOPPELWERKWOORD'¹

In een stimulerend artikel over “De geboorte van het koppelwerkwoord” geven J.A. le Loux-Schuringa en H.J. Verkuyl (1982) aan dat ze de term ‘koppelwerkwoord’ in de door hen onderzochte grammaticale werken voor het eerst hebben aangetroffen in de *Nederlandsche Spraakkunst* van Thijs Terwey (1845-1893), waarvan in 1878 een eerste druk verscheen. De vraag of Terwey zelf de doop van het koppelwerkwoord heeft verricht, laten ze verder rusten, aangezien ze zich voor hun uitspraak baseren op een latere druk, uit 1900. Voorzichtigheidshalve stellen ze de geboortedatum van het koppelwerkwoord “op rond 1870” (p. 145).

Het is in dit verband evenwel dienstig om te herinneren aan hetgeen C.H. den Hertog (1846-1902) in 1890 over deze term heeft meegedeeld. Toen Den Hertog en zijn collega J. Lohr in 1882 de leergang *Onze Taal* het licht deden zien, stelde eerstgenoemde voor om de gangbare term ‘koppelwoord’ (copula) voor *zijn* en equivalenten “althans eenigszins te verbeteren” door er ‘koppelwerkwoord’ van te maken. “Die naam schijnt vrij bruikbaar bevonden te zijn”, noteert Den Hertog (1890: 145) nog. In het derde deeltje van *Onze Taal* kan men de term inderdaad aantreffen; in een door mij geraadpleegd exemplaar van de tweede druk (1883) wordt hij gebruikt op bladzijde 13 voor werkwoorden als *zijn, worden, blijven, lijken, schijnen*, en *beeten* wanneer die samen met een naamwoord een naamwoordelijk gezegde vormen.

Dat de term ‘koppelwerkwoord’ ook door hun collega Terwey bruikbaar is bevonden, moge blijken uit het volgende. In de eerste vier drukken van zijn spraakkunst (1878¹, 1883²) gebruikt Terwey voor bedoelde categorie de klassieke term ‘zelfstandig werkwoord’. Een relevante passage in de vijfde druk van 1884 geeft met betrekking tot *zijn, worden, blijven, schijnen* e.d. nagenoeg dezelfde tekst als in eerdere drukken; de term ‘zelfstandig werkwoord’ is echter vervangen door ‘koppelwerkwoord’ (p. 56). In het voorbericht bij deze druk vermeldt Terwey expliciet dat hij op dit punt schatplichtig is aan het boekje van Den Hertog en Lohr; in een herdruk van zijn iets eerder verschenen *Korte Nederlandsche Spraakkunst* had hij de term al ingevoerd.

Het lijkt er dus op dat J.E. van der Laan gelijk had toen hij in 1933 opmerkte (p. 357) dat het C.H. den Hertog is geweest die de term ‘koppelwerkwoord’ voor de Nederlandse grammatica heeft gemunt.

Literatuur

den Hertog, C.H.

1890 “Uit de leer van den zin”. *Noord en Zuid*. 13: 133-156.

van der Laan, J.E.

1933 “De theorie van het naamwoordelijk gezegde”. *De Nieuwe Taalgids*. 27: 343-360.

le Loux-Schuringa, J.A. & H.J. Verkuyl

1982 “De geboorte van het koppelwerkwoord”. *De Nieuwe Taalgids*. 75: 141-152.

Terwey, Thijs

1878 *Nederlandsche Spraakkunst*. 1e dr. Groningen: J.B. Wolters.

1884a *Nederlandsche Spraakkunst*. 5e dr. Groningen: J.B. Wolters.

1884b *Korte Nederlandsche Spraakkunst*. 3e herz. dr. Groningen: J.B. Wolters.

---

¹ De oorspronkelijke versie verscheen als “Honderd jaar koppelwerkwoord” in *De Nieuwe Taalgids* 76 (1983), 124.

